अध्याय 2: सुखस्य मूलं धर्मः धर्मस्य मूलम् अर्थः

विषय-सूची

6 प्रश्नावली · 30 प्रश्न

प्रश्नावली 1	एकपदेन उत्तरं लिखत-	6 प्रश्न
प्रश्नावली 2	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत-	5 प्रश्न
प्रश्नावली 3	वाक्येन सह ग्रन्थस्य सम्मेलनं कुरुत -	4 प्रश्न
प्रश्नावली 4	रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -	5 प्रश्न
प्रश्नावली 5	उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत-	5 प्रश्न
प्रश्नावली 6	अधोलिखितानां प्रश्नानां शुद्धं विकल्पं चिनुत-	5 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — एकपदेन उत्तरं लिखत-

प्रश्न 1

(क) वास्तविकसुखस्य आधार कः ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: धर्मः

प्रश्न 2

(ख) कस्य अभावात् स्वकर्तव्यपालनं कठिनं भवति ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: धनस्य

प्रश्न 3

(ग) स्वस्थः आर्थिकव्यवहारः कतिविधः भवति ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: त्रिविधः

प्रश्न 4

(घ) कीदृशः आर्थिकव्यवहारः कदापि न करणीयः ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: अस्वस्थः

प्रश्न 5

(ङ) स्वावलम्बनं कस्य मूलं वर्तते ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: स्वाभिमानस्य

प्रश्न 6

(च) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः किं पूर्यते ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरम् एकपदेन देयम् ।

उत्तर: घटः

प्रश्नावली 2 — पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत-

प्रश्न 1

(क) "सुखस्य मूलं धर्मः, धर्मस्य मूलम् अर्थः" इतीदं प्रसिद्धं वाक्यं कस्मिन् ग्रन्थे प्राप्यते ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन देयम् ।

उत्तर: 'सुखस्य मूलं धर्मः, धर्मस्य मूलम् अर्थः' इतीदं प्रसिद्धं वाक्यं कौटिलयस्य अर्थशास्त्रे प्राप्यते ।

प्रश्न 2

(ख) सामान्यजीवने कासाम् आवश्यकतानां पूर्त्यर्थं धनम् आवश्यकम्?

हल

प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन देयम् ।

उत्तर: सामान्यजीवने अन्नं, वस्त्रम्, आवासः, शिक्षा, स्वास्थ्यसेवा चेत्यादीनां मूलभूतानाम् आवश्यकतानाम् पूर्तये धनम् आवश्यकम् ।

प्रश्न 3

(ग) ब्राह्मे मुहूर्ते कयोः चिन्तनम् आवश्यकम् ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन देयम् ।

उत्तर: ब्राह्मे मुहूर्ते धर्ममर्थयोः चिन्तनम् आवश्यकम् ।

प्रश्न 4

(घ) जनः केन स्वावलम्बी भवति ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन देयम् ।

उत्तर: सञ्चयस्य अभ्यासेन जनः स्वावलम्बी भवति ।

प्रश्न 5

(ङ) लघुलघुसञ्चयः अपि कालान्तरे केन रूपेण वर्धते ?

हल

प्रश्नस्य उत्तरं पूर्णवाक्येन देयम् ।

उत्तर: लघुलघुसञ्चयः अपि कालान्तरे महत्सम्पत्तिरूपेण वर्धते ।

प्रश्नावली 3 — वाक्येन सह ग्रन्थस्य सम्मेलनं कुरुत -

प्रश्न 1

(क) जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः ।

हल

वाक्यस्य मूलग्रन्थेन सह सम्मेलनं करणीयम् ।

उत्तर: चाणक्यनीतिः

प्रश्न 2

(ख) ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय धर्ममर्थं च चिन्तयेत् ।

हल

वाक्यस्य मूलग्रन्थेन सह सम्मेलनं करणीयम् ।

उत्तर: गरुडपुराणम्

प्रश्न 3

(ग) सर्वेषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतम् ।

हल

वाक्यस्य मूलग्रन्थेन सह सम्मेलनं करणीयम् ।

उत्तर: मनुस्मृतिः

प्रश्न 4

(घ) सुखस्य मूलं धर्मः, धर्मस्य मूलम् अर्थः ।

हल

वाक्यस्य मूलग्रन्थेन सह सम्मेलनं करणीयम् ।

उत्तर: अर्थशास्त्रम्

प्रश्नावली 4 — रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत -

प्रश्न 1

(क) सुखस्य मूलं धर्मः ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं करणीयम् ।

उत्तर: कस्य

प्रश्न 2

(ख) दिनस्य आरम्भे धर्मार्थयोः चिन्तनम् आवश्यकम् ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं करणीयम् ।

उत्तर: कयोः

प्रश्न 3

(ग) सन्मार्गेण एव धनार्जनं करणीयम् ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं करणीयम् ।

उत्तर: किम्

प्रश्न 4

(घ) अनैतिकः आर्थिकव्यवहारः कदापि न करणीयः ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं करणीयम् ।

उत्तर: कीदृशः

प्रश्न 5

(ङ) संकटकाले स्वाभिमानिजनः अन्यजनस्य आर्थिक सहायतां नापेक्षते ।

हल

रेखाङ्कितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं करणीयम् ।

उत्तर: कः

प्रश्नावली 5 — उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत-

प्रश्न 1

(क) रिक्तस्थानपूर्तिः - उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

हल

उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

उत्तर: लभते

प्रश्न 2

(ख) रिक्तस्थानपूर्तिः - उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

हल

उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

उत्तर: अपेक्षेते

प्रश्न 3

(ग) रिक्तस्थानपूर्तिः - उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

हल

उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

उत्तर: वर्धते, वर्धन्ते

प्रश्न 4

(घ) रिक्तस्थानपूर्तिः - उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

हल

उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

उत्तर: सेवते, सेवेत

प्रश्न 5

(ङ) रिक्तस्थानपूर्तिः - उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

हल

उचितपदेन रिक्तस्थानं पूरणीयम् ।

उत्तर: मोदेते, मोदन्ते

प्रश्नावली 6 — अधोलिखितानां प्रश्नानां शुद्धं विकल्पं चिनुत-

प्रश्न 1

(क) "सुखस्य मूलं धर्मः, धर्मस्य मूलम् अर्थः" इत्यस्य मुख्य आशयः कः अस्ति ? १. सुखस्य आधारः केवलम् अर्थः एव। २. धर्मस्य आधारः केवलं सुखम् एव। ३. धर्मस्य आधारः अर्थः, सुखस्य आधारः धर्मः। ४. सुखं, धर्म, अर्थः- एतेषां मध्ये सम्बन्धः नास्ति।

हल

शुद्धः विकल्पः चेतव्यः ।

उत्तर: ३. धर्मस्य आधारः अर्थः, सुखस्य आधारः धर्मः।

प्रश्न 2

(ख) गरुडपुराणे किम् उपदिष्टम् अस्ति? १. रात्रौ धनस्य चिन्तनं करणीयम्। २. प्रभाते धर्मार्थयोः चिन्तनं करणीयम्। ३. केवलं धर्मचिन्तनं करणीयम्। ४. केवलम् अर्थचिन्तनं करणीयम्।

हल

शुद्धः विकल्पः चेतव्यः ।

उत्तर: २. प्रभाते धर्मार्थयोः चिन्तनं करणीयम्।

प्रश्न 3

(ग) "सर्वषामेव शौचानामर्थशौचं परं स्मृतम्" इत्यस्य तात्पर्यं किम्? १. जलशौचमेव श्रेष्ठम्। २. मृद्वारिशौचमेव श्रेष्ठम्। ३. अर्थशौचं सर्वोपरि अन्यविधशौचेभ्यः श्रेयः। ४. शौचस्य आवश्यकता नास्ति।

हल

शुद्धः विकल्पः चेतव्यः ।

उत्तर: ३. अर्थशौचं सर्वोपरि अन्यविधशौचेभ्यः श्रेयः।

प्रश्न 4

(घ) छात्रैः क्रियमाणः अपव्ययः कः? १. स्वास्थ्यलाभाय व्ययः। २. विद्यार्जनाय व्ययः। ३. आडम्बरयुक्तः प्रदर्शनात्मकः व्ययः। ४. आत्मसुरक्षायै व्ययः।

हल

शुद्धः विकल्पः चेतव्यः ।

उत्तर: ३. आडम्बरयुक्तः प्रदर्शनात्मकः व्ययः।

प्रश्न 5

(ङ) "जलबिन्दुनिपातेन क्रमशः पूर्यते घटः" इति वाक्यं कः अवदत्? १. बृहस्पतिः २. चाणक्यः ३. मनुः ४. याज्ञवल्क्यः

हल

शुद्धः विकल्पः चेतव्यः ।

उत्तर: २. चाणक्यः